

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n mielestä sääntely selkeyttää ja asettaa teknologisten ratkaisujen käytölle reunaehdot sekä asettaa valvonnalle raamit. Ratkaisujen soveltuvuus tulee kuitenkin arvioida myös asiakkaan tilanteen muuttuessa ja palveluntarvetta arvioitaessa. Asiakkaan näkemys tulee huomioida ja varmistaa, että asiakas ymmärtää (ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla) mitä teknologisen ratkaisun käyttöönotto tarkoittaa. Teknologisia ratkaisuja valittaessa tulee huomioida valvontaa tarvitsevien asiakkaiden, muiden yksikön asiakkaiden sekä yksikössä vierailevien yksityiselämän suoja.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n katsoo, että olisi tärkeää täsmentää, mitä teknisiä valvontamenetelmiä pykälä kattaa. Pykälään voisi harkita lisäystä siitä, missä määrin kuvallista tai äänellistä tallentamista voidaan käyttää ja missä tilanteissa. Pykälän rajausta, ettei teknistä valvontaa saa käyttää asiakkaan kodissa tai kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa, on ymmärrettävä yksityisyydensuojan kannalta, mutta se ei saisi tarpeettomasti rajoittaa palveluissa (erityisesti kotihoidossa) jo käytössä olevaa teknologiaa, kuten turvarannekkeita, kulunvalvontaa tai liiketunnistimia.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n mielestä tulee selvittää asiakkaan ja/tai hänen asioitaan hoitavan näkemys teknologisten ratkaisujen käyttöönotosta. Pitää varmistaa itsemääräämisoikeuden toteutuminen.

THL pohti vaihtoehtoa, jossa teknologisen ratkaisun käytön suostumus olisi osana palvelukokonaisuutta, jolloin erillistä suostumusta ei mahdollisesti tarvittaisi, vaan mielipiteen huomioiminen riittäisi ja kieltäytyminen palvelusta olisi mahdollista. Erillinen suostumuksen kysyminen saattaa olla joissain tapauksissa haitta tai este palvelujen käytölle, ja hidastaa palvelujen saamista. Lisäksi nyt tai tulevaisuudessa jos välttämätön hoito ilman teknologiaa tulee huomattavasti kalliimmaksi voi suostumisen kysyminen vaikuttaa palvelujen saamiseen.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n mielestä tekninen valvonta tarvitsee tarkempaa määrittelyä teknologioiden sisällöstä sekä valvonnan toteutuksesta yhteisissä tiloissa. Säätely kuitenkin yhdenmukaistaa eri alueiden käytäntöjä.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säättää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

THL ei näe välttämätöntä tarvetta tallentavaan kameravalvontaan, kuitenkin tunnistetaan tilanteita, joissa tallenteesta voi olla hyötyä.

Pidättekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n mukaan arviointivelvollisuus asettaa asiakkaat tasa-arvoisempaan asemaan eri puolilla Suomea sekä eri palveluntuottajien tarjoamien palveluiden osalta. Se vahvistaa yhdenvertaisuutta ja yksilöllisyyttä. Kuitenkin sekä arvioijan että hoitajien ja asiakkaiden teknologiaosaaminen tulee varmistaa ja teknologian käytön tulee perustua asiakkaan tarpeisiin.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

Pidättekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Turva-auttamispalvelua toteutetaan tälläkin hetkellä monessa yksikössä kotihoidon tehtävien ohella, joten maksun periminen osana kotihoitoa on perusteltua. THL:n mielestä maksukokonaisuuden pysyminen asiakkaalle kohtuullisena tulee varmistaa.

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL kannattaa maksimirajaa teknologian huomioimiselle henkilöstömitoituksessa. Jatkossakin ikääntyneiden hoiva tulee nojautumaan välittömään asiakastyöhön osallistuvien ammattilaisten työlle. Teknologia on viime kädessä hoitavan henkilökunnan käyttämä työväline, joka voi sujuvoittaa ja tehostaa työtä. THL:n selvityksessä ei tunnistettu teknologioita, jotka voisivat suuresti vähentää työntekijöiden tarvetta ympärivuorokautisessa hoidossa. Tämän takia näemme perusteltuna, että teknologian huomioimiselle asetetaan maksimiraja.

THL mielestä tarvitaan lisää näyttöä ja tutkimusta teknologioiden merkityksestä. Teknologinen kehitys on tällä hetkellä nopeaa ja arviointia uusien teknologioiden vaikutuksesta henkilöstömitoitukseen on syytä tehdä säännöllisesti.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL:n selvityksessä todettiin monimenetelmällisin keinoin teknologian mahdollisia hyötyjä työn tehostamisessa niin, että varsinaiselle hoitotyölle jää enemmän aikaa tai se kohdistuu paremmin. Selvityksessämme tarkastelimme erityisesti apteekin lääkejakelua sekä yöaikaista valvontaa, joiden käytölle laskimme 0,03 henkilöstömitoitusta vähentävän vaikutuksen. Esityksessä ehdotettu 0,04 on korkeampi kuin selvityksemme tulokset, mutta ottaen huomioon nopeasti kehittyvät tekoälypohjaiset ratkaisut, kuten tekoälyavusteinen kirjaaminen, THL näkee perusteltuna, että ehdotettu maksimiraja asetetaan 0,04. Maksimirajaa voidaan arvioida uudelleen, mikäli uusista teknologioista saadaan sellaista tutkimukseen perustuvaa näyttöä henkilöstövaikutuksista, joka poikkeaa nyt säädetystä.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätkö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

THL kannattaa vähimmäishenkilöstömitoituksesta säätämistä niin, että sitä ei voisi alittaa huolimatta käytössä olevista teknologioista. Vaikka THL:n selvityksessä tutkitut teknologiat pystyivät tehostamaan työntekoa ja mahdollistamaan työajan tehokkaamman kohdistumisen, on yksiköissä aina turvattava riittävä henkilöstö. Tämän lisäksi teknologian hyödyntämisen vaikutuksista henkilöstömitoitukseen on vain vähän tutkimustietoa, joten vähimmäishenkilöstömitoituksen muuttaminen teknologiaa hyödyntämällä on tässä vaiheessa vaikea arvioida ja tutkittua tietoa tarvitaan lisää. Lisäksi henkilöstömitoitusta tarkasteltaessa on otettava huomioon asiakasrakenteessa tapahtuvat muutokset ja henkilöstön riittävä ammattitaito.

THL muistuttaa, että mitoituksen tulee lain mukaan olla vähimmäismitoitusta korkeampi silloin, kun se on asiakasrakenteen vuoksi tarpeen. Lisäksi teknologian vaikutus mitoitukseen lisää valvontakuormaa sekä hyvinvointialueilla että valvontaviranomaisissa. Vähimmäismitoituksen tulisi olla sellaisella tasolla, että se on pääsääntöisesti riittävä turvaamaan asiakkaiden palvelutarpeet ja palvelut ja niiden saaminen tulisi perustua asiakkaiden palvelutarpeeseen. Vähimmäismitoituksen tasossa tulee huomioida myös äkilliset tilanteet ja teknologian mahdolliset häiriö- ja vikatilanteet.

Vanhuspalvelujen henkilöstötarvetta tulee tarkastella kokonaisuutena, jotta palvelurakenteen kehittyminen ei pysähdy. THL huomauttaa, että on tärkeää turvata jatkossa myös kotihoidon riittävä henkilöstön saanti. Mikäli palvelutarpeisiin ei vastata alkuvaiheessa riittäväillä kotihoidon palveluilla, asiakkaan ongelmat pitkittyvät ja monimutkaistuvat. Tämä lisää pitkältä aikavälillä sekä päivystyspalvelujen käyttöä että sairaala- ja ympärivuorokautisen hoidon hoitopäiviä ja menoja.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

Kyllä

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

THL huomauttaa, että henkilöstövaikutuksiin liittyviä teknologioita on tutkittu vähän, ja tarvitaan tarkempaa tutkimustietoa sekä tutkimuksen rahoitusta, jotta tarkempaa vaikutusten arviointia voidaan tehdä. Lähtökohtaisesti teknologioiden käyttöönotto ei kuitenkaan saisi automaattisesti tarkoittaa henkilöstövähennyksiä, vaan teknologian tulisi olla henkilöstön apuna ja vapauttamassa henkilöstölle aikaa olla asiakkaiden kanssa, parantaen hoivan laatu ja tehokkuutta.

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Kyllä

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

THL arvioi, että hallituksen esitys kannustaa ympärivuorokautisen hoivan tuottajia ottamaan käyttöön teknologisia ratkaisuja, jotka THL:n selvityksen mukaan voivat sujuvoittaa sekä tehostaa hoitajien työtä ja työajan kohdentumista, mahdollistaen enemmän asiakastyötä työntekijää kohden. Vaikka esityksessä mainittuja teknologioita oli laajalti käytössä yksiköissä, kannustaa esitys loppuja yksiköistä investoimaan ja ottamaan käyttöön teknologioita.

Huomiona, että merkittävä osa yksiköistä on lähellä mitoituksen minimirajaa, jolloin niiden osalta ei vastaavalla tavalla ole kannustetta teknologian käyttöön. Kuitenkin tulee varmistaa, että teknologioiden käyttöönotto ja siihen liittyvä innovointi ei keskity liikaan esityksessä mainittuihin, THL:n selvityksessäkin tutkittuihin teknologioihin. Yhdenmukaistuvien vaatimusten vaikutukset saattavat myös lisätä investointeja. Teknologioiden mahdollinen vaikutus laatuun, tehokkuuteen tai säästöön vaatii lisää tutkimusta ja tutkimuksen tulosten avulla on mahdollista ottaa kantaa myös investointeihin liittyviin näkökohtiin.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

THL haluaa tuoda tiedoksi myös seuraavat lastensuojelua koskevat kohdat:

Lastensuojelun osalta yksityiskohtaisiin perusteluihin tehty kirjaus jättää epäselväksi, koskevatko ehdotetut 39 §:n ja 47 §:n muutokset lastensuojelua. Esityksessä ei ole muilta kuin lastensuojelun osalta viitattu alaikäisiin, mutta heitä asuu laitos- tai perhehoidossa muistakin syistä.

Lastensuojelun laitoshoidon osalta lastensuojelulakiin ehdotetaan viittausta ehdotettuun SHL 48 §:iin (Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi). Nimenomainen sääntely on kannatettavaa. On kuitenkin seurattava, ettei mahdollinen kameravalvonnan yleistyminen vähennä henkilökunnan ja henkilökohtaisten kontaktien määrää.

Perhehoidossa tapahtuvan teknisen valvonnan osalta sääntely jää edelleen avoimeksi. Kameravalvonnan lisäksi lastensuojelun sijaishuollossa (perhe- ja laitoshoidossa) oikeustila on epäselvä myös sen suhteen, onko lapsesta huolta pitävän aikuisen mahdollista seurata lapsen liikkumista erilaisten laitteiden tai sovellusten avulla, kuten Family Link, Air Tag ja kellopuhelimet. Myös näissä on huomattava, ettei aikuisen kasvatus- ja valvontatehtävää ”ulkoisteta” teknologisille ratkaisuille.

Käsillä olevassa HE-luonnoksessa onkin viitattu siihen, että myös lastensuojelussa lasten tapaamisia läheisten ja ammattilaisten kanssa jouduttiin koronapandemian aikaan korvaamaan etäyhteyksillä. Näiden käytöllä ei tutkimusten mukaan ole ollut yksinomaan negatiivisia vaikutuksia, mutta osoittivat tiedon puutteet käytettävien ratkaisujen tietoturvassa ja henkilötietojen käsittelyssä.

Oikeuspsykologian alalla on myös tutkittu lasten etähaastattelujen vaikutuksia, ja niissäkin on todettu teknologian käytöllä olevan myös positiivisia vaikutuksia esimerkiksi saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen. On kuitenkin edelleen muistettava, että sijoitettu lapsi tarvitsee aitoja ihmiskontakteja arjessaan.

Kalliomäki Minna
THL - Sote-osasto, Palvelut-yksikkö